

ГЕО Шкурूपій

Двері в день
Міс Адрієна

Романи

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2021

ДВЕРІ В ДЕНЬ

Роман

I

ДВЕРІ В НІЧ

Двері пивної були відчинені в нічну напружену метушню великої вулиці. У жовтому саяві вітрин вишикувались батареї порожніх пляшок, як переможені свідки людської невибагливості. Коло відчинених дверей під музику джазбанду маршували проститутки з обов'язків своєї дивовижної професії, що примушує замислюватись над долею людства поважних політичних діячів безвусих поетів.

Дами, одягнені в примхи коштовних одягів, потрапляли в жовті плями світла і, зваблені безпосередністю вулиці, що намагається порушувати всі усталені традиції, мріяли про вільне кохання, заохочуючи чоловіків блискучими поглядами до рішучих вчинків.

Джазбанд, розхитаний терпкими звуками саксофонів, мідяних тарелів і барабана, в пристрасних корчах вистав у кутку залі, задимлений куривом цигарок. Хворий на пропасницю, він тремтів і здригався. Хворий на подагру, він похитувався на кволих, тонких ногах, випинаючись котячим криком і нявканням у метушливе життя вулиці.

В залі пивної і хрипах музики люди шукали затишку від брудних помешкань, п'яної бездіяльності від бездіяльності тверезої, шукали реалізовану мрію, як сновида шукає жовте саяво місяця темної ночі.

Сидячи за пляшками пива навколо мокрих, заллятих пивом столиків, у бруді підлог і стін, люди обдурювали самих себе святом, що буденніше за всякий звичайний фізіологічний процес.

Засмальцьовані машиною робітники, чисто й скромно одягнені службовці, запарижанені власною тупістю міщани й непмани виконували узаконений ритуал убивства, вони вбивали час і наповнений озоном літній вечір.

Десь над міськими парками й садами, над покрівлями кам'яних будинків блищали золоті сузір'я, десь під мостом тихо плюскала ріка, пронизана світлом електричних ліхтарів, а тут людина, що відірвалася од природи, кидала їй виклик, наливаючи в шлунок терпку отруту і впускаючи в легені фіміям тютюнового курива.

Жінки, в спідницях вище колін, виставляли на простір сліпучі ноги в шовкових панчохах і гріли голі руки й декольте в огні електричних люстр. Криваві уста лишали на папіросах темно-червоні сліди і викликали уяви про насильства й кримінальні злочини. Венерами Мілоськими жінки миготіли в очах чоловіків, закликаючи до зради і до фатальних вчинків.

Коло одного із столиків, перед кількома пляшками пива, самотньо сидів чоловік у синьому костюмі, в кепі, що його одягають майже всі в нас, і трохи сп'янілий. Це був Теодор Андрійович Гай, що в його міцній постаті відчувалося безсилля й байдужість людини, яку закрутило життя в своїй метушні й в своїх примхах.

Іноді в постаті Теодора Гая спалахувала якась рішучість, а в очах вогники ненависти, ніби він відважився на якийсь карколомний вчинок або на вбивство, коли він поглядав на низьку жилаву постать хазяїна пивної — Степана Терещука.

Гостре обличчя Степана Терещука з маленькими вусами, з тонкими стиснутими вустами, з хитрими зморшками в куточках, примруженими сірими очима оглядало гостей і залу, слідкувало за льокаями і іноді поверталось в бік Теодора Гая, ховаючись за пляшками й стравами на рундуці...

Теодор Гай з ненавистю поглядав на хазяїна, що іноді розмовляв з головним своїм адміністратором, дуже високою людиною з хижим, довгастим, ніби чимсь попеченим або подзьобаним обличчям. Це був найближчий поплічник хазяїна Дмитро Гамуз, який у свою чергу презирливо дивився на Теодора Гая, ніби питаючи, що йому тут треба, як він смів прийти в цей храм і своєю постаттю чинити святотатство.

Гай, як зацькований вовк, поглядав на ці ненависні йому постаті, і нудьга стискала йому серце, коли він дивився на біляву, декольтовану й шикарно одягнену жінку, що сиділа коло каси. Це була Гаєва дружина Марія, з фйордистими очима, що в її полоні знаходився він уже кілька років.

Терпкі й хрипкі звуки джазбанду, гомін і викрики пивної замакітрювали голову Гаєві, і йому важко було зрозуміти, чи ненавидить він цю жінку — свою дружину також, чи тільки жаліє її й себе.

Він дивився на це буденне свято, що відбувалося в пивній, і, сам беручи в ньому участь, критикував його.

Там на розі вулиці стоїть міліціонер і охороняє тишу й порядок, далеко з вокзалів заходять гудки паровозів, там поїзди везуть людей в інші обрії, там у приміщеннях установ засідають люди, вирішуючи важливі справи, а він, Теодор Гай, сидить тут, знесилений і обеззброєний.

А він, Теодор Гай, мусить боротися сам із собою, зі своїм безвіллям, зі своїми сумнівами, перетворюючи хотіння в кволі нереальні мрії.

Ось тут за столиком сидять його колишні товариші — засмальцьовані робітники, які прийшли сюди з роботи, щоб погомоніти, віддаючи данину старим традиціям. Але вони лише кілька хвилин тут у порівнянні з іншим часом, що його вони організовано використовують. Він же в полоні цих традицій і не може уникнути його.

Треба кинути це все й піти під золоті сузір'я, що блищать над містом, над фабриками, копальнями і над життям.

Там коло ріки в машинах здобувають електричну енергію, що її так неохайно використовується тут. Щоб осяяти випещені ноги й голі плечі жінок, щоб задовольнити пристрасні погляди, напружено ллється золота енергія в порожнечу закуреного повітря залі.

Гай налив пива в шклянку, випив його і замислено схилився до столу. Його погляд встромився в мокру газету, що була замість скатертини, і він завмер.

Але ось його погляд намацав знайомі літери, що перетворилися в слова та речення, і тепер Гай читав:

«Уряд СРСР уповноважив свою делегацію запропонувати цілковите скасування всіх сухопутних, морських та повітряних сил. Щоб здійснити це, уряд СРСР пропонує такі заходи:

1. Розпустити весь особистий склад сухопутних, морських та повітряних збройних сил.

2. Знищити всі військові знаряддя, засоби військово-вохемічної боротьби й інші засоби озброєння та знаряддя знищення, що знаходяться в сучасному війську.

3. Ліквідувати всі морські та повітряні гармати.

4. Припинити збори для навчання військової справи як в армії, так і в громадських організаціях.

5. Видати закони про скасування військової служби так обов'язкової, як і добровільної.

6. Видати закони, що забороняють збори резервів.

7. Знищити фортеці, морські й повітряні бази.

8. Ліквідувати військові заводи та військово-виробничі устаткування на заводах загальної промисловости...»

Гай одірвався від газети.

Це в далекій і чужій Женеві його уряд турбувався долею всієї людськості. Це була геніяльна пропозиція, що ще не бачила рівних собі. Це був вибуховий матеріал, що міг знищити всі традиції, що звільняв людськість від жорстокості пануючих кляс.

Це визначало час і простір дії.

Хіба може бути щось простіше за цю пропозицію? Навіщо довго міркувати й розмовляти? Знищити шкідливе й непотрібне! Зруйнувати! І людськість вільна. Вона може творити нове.

Хіба не так само і з одною людиною, — думав Гай, — хіба не слід і йому зруйнувати, знищити той полон, що до нього необережно потрапив він?

Повз нього пройшла якась жінка і зачепила його голим ліктем. Гай одірвався від думок і поглянув на неї, вона довго подивилася йому в очі, ніби запрошуючи до чогось, ніби навмисно дратуючи його своєю поведінкою, що вся ворушилася під тонкою сукнею. Гай подивився й одвів свій погляд од неї.

Ця жінка сіла за столик проти нього і своїм необережним рухом і своїм поглядом одірвала його на деякий час од думок.

Гай ніби видерся з тиші думок і тепер, як плавець, пірнув у галас пивної, у викрики й нявкання джазбанду.

Компанії за столиками голосно кричали, щоб перекричати шум музики, деренчали шклянками, пили пиво й палили.

Висока постать Дмитра Гамуза ніби керувала цим анархічним зібранням, і в цьому хаосі пляшок і людей

відчувалася якась закономірність, що ніби втілювалася в постать високого диригента.

Жінка, що сіла за столик проти Гая, одверто й цинічно оглядала його, ніби питаючи, скільки фунтів він важить і яку міць мають його м'язи. Теодор Гай, стурбований цими поглядами, стурбований музикою джазбанду, ніби всім своїм еством пересунувся в іншу площину і тепер реагував на зовнішні прояви цього оточення.

Близько Гая за столиком сиділа велика балакуча компанія чоловіків, що до хрипоти сперечалися за якісь літературні справи. Гай прислухався до розмови і вирішив, що це товариство літераторів, які на цей час перенесли свої нескінченні й безугавні мистецькі суперечки сюди, в стіни цієї закуреної пивної.

— Ви знаєте площу зі сквериком у Харкові, що проти театру Леся Курбаса? — говорить письменник з чорним кучерявим волоссям; коли б у нього була чорна шкура, був би подібний до негра.

— Ота, що на ній стоїть готична кірха?

— Хто що помічає! Ти помічаєш готику, а я лівий театр. Їду я цією площею, і будинки підносяться наді мною, як величезні хмарочоси, дерева скверу здаються ліліпутами, а сам я собі Гуллівером серед руху людей, візників і автомобілів. Деревя парку, маленькі й мізерні проти будинків, не зелені, а якісь сірі-сірі, ніби їх віками притрушено порохом.

Їду я ніби до Держвидаву і несу нові матеріяли, що мусять ще раз обурити наше міщанство своєю одвертістю та сміливістю. Дивлюсь, на тротуарі стоїть Пушкін, одягнений в чорний костюм, в еспанському плащі... Знаєш, так, як його малюють!

Стоїть він і дивиться кудись у простір понад людей, візників і автомобілів, а коло нього крутяться наші критики й поети.

— Як ся маєте, Олександрє Сергійовичу?..

— Що ви написали новенького?

— Олександрє Сергійовичу, я закоханий у вашого «Євгенія Онегіна»!

— Ваш новий твір обов'язково преміює наше журі...

— Дозвольте, Олександрє Сергійовичу, до вашого костюма пушинка причепилася. Дозвольте, я її скину! Ах, який чудовий костюм!

Став я так збоку, хочеться і мені з ним про діло поговорити. А вони крутяться, трохи ручки йому не цілують. Став я й дивлюсь на цих червоїдів. Раптом Пушкін подивився на мене.

— А ви, Михайле Васильовичу, чого до ручки не приложите? — спитав він мене й іронічно посміхнувся.

— Зверніться до Вересаєва, — відповів я йому, — він спец.

— А ну їх у..., цих хробаків! — вилаявся Пушкін.

З цими словами кам'яні хмарочоси завалились з гуркотом на нас, і я прокинувся. Хтось сильно тарабанив у двері кімнати, ніби йому було ніколи.

Це був Сотник, який із друкарні приніс № 2 «Нової Генерації».

Так мені приснився Пушкін.

Компанія за столиком загомонила ще дужче, обговорюючи цей надзвичайно характерний сон.

Теодор Гай мимоволі вислухав це оповідання, як мимоволі піддавався і всім іншим впливам галасливої пивної.

Гострі, прокислі пахощі пива мішалися з їдким духом вбиральні, що допомагала сучасним епікурейцям нищити жовте, трохи гірке питво.

Стрільці, одягнені в зелені уніформи, наївно й грубувато фліртували з жінками, витрачаючи аскетизм

касарень. Кілька проститутток, що сиділи за одним столиком, розташували на стільцях своє біле випечене м'ясо і, як завзяті рибалки, закинули вудки своїх поглядів у каламутні річки залі. Кожна вудка кінчалася гачком із блискучих ніг у шовкових панчохах і лакованих черевиках. Якесь двонога риба мусіла клюнути на цю новітню принаду.

Вже трохи сп'янілий Теодор Гай напружував свою думку, щоб винайти спосіб виплисти з цієї каламутної ріки, щоб одірватись від такого гачка, що міцно затяг його у трясовину обивательства.

Двері пивної були відчинені в ніч, в літню ніч, що блищала золотими сузір'ями, плюскала рікою й сліпучо сяяла електрикою вулиці. Вийти в двері, вийти в ніч, як виходить корабель у відкрите море, і він може стати вільним моряком, він знову зможе стати мандрівником до мети.

Безліч різноманітних плянів, один дивовижніший за другий, спадали на думку Гаєві. Безліч інсценіровок і театральних інтриг, запозичених з авантурних романів і карколомних фільмів, ввижались йому, як втомленому плавцеві ввижається земля чарівних островів.

Гай бачив перед собою високу й хижу постать Дмитра Гамуза — диригента прилюдного пияцтва, бачив жилаву постать Семена Терещука, блискуче декольте дружини, яка сиділа коло каси, і все напруженіше вишукував спосіб, який зробить його знову мандрівником до мети, як алхіміки вишукували елексир життя й чарівні секрети, що обертають скло на діямант, а звичайний морський пісок — на золото.

Гай фальсифікував дію. Фальсифікована реальність розсипалася на звичайний порошок мрій...

II

ПЕРЕДМОВА

Старовинні майстри пензля — їхні великі ймення: Леонардо да Вінчі, Рафаель, Мікель Анджельо — глибоко відчували процес своєї мистецької роботи, вони заглиблювались у самий матеріал, і в їхніх руках він набуває чудових форм. Їм доводилось перед творчим процесом бути виробниками засобів своєї творчості. Вони сами робили полотна, ґрунтували їх, робили фарби та олію. Вони вже з цього моменту захоплювались матеріалом, барвами фарб, приємними пахощами олії та розмірами виготовлених полотен. Крім цього, вони вивчали анатомію, викрадаючи ще теплі тіла людей в інквізиторів, вони були алхіміки та винахідники. Вони могли мати надхнення в своїй роботі від самого матеріалу: вони знали його краще, ніж знаємо ми, сучасники великої техніки та індустрії. Можливо, що й письменникам тих часів доводилося самим виробляти атрамент і папір, і кожна крапка їхня, кожна літера, кожне слово були економними: їх можна було вважати за піщинки золота.

А тепер що?

Пішов до крамниці, купив хоч і пуд паперу, сулію атраменту, і пиши скільки душі завгодно. Чи не тому тепер так багато пишуть і так мало письменників? Чи не тому тепер письменник користується з такої ж пошани, як і рахівник або реєстраторка?

Ви може гадаєте, я жалкую, що це так? Ні. Ані трішки! Я вважаю, що найкращі сучасні романісти — це машиністки, бухгалтери, рахівники, кур'єри, зави, помзави, робітники, робітничі, селяни. Ви спитаєте, чому? Скажете, що це парадокс? Нічого подібного. Придивіться. Вони

сами будують дивовижні чудові романи, вони якнайбільше заглибилися в матеріял, вони сами герої своїх романів. Вони будують великий роман під назвою «Майбутнє».

Ви скажете тепер, це правда, але ж вони не пишуть, вони будують. Щоб бути зрозумілішим, я відповім: подивіться на самого себе, ви щодня komponуєте такі чудесні романи, що коли б їх записати, кожний з нас з великим задоволенням прочитав би їх. Що? Хіба ви в своїх мріях не подорожуєте по чудесних країнах, хіба з вами (в мріях) не трапляються найкарколомніші пригоди, хіба ви не закохуетесь в прекрасних жінок і дужих чоловіків, хіба ви не переживаєте трагедій, комедій, що на їх позаздрих би Шекспір та клясичний Арістофан? Але все це в мріях. І от тепер кожний з нас мусить погодитися, що всі ми — романісти, що коли ті романи ми не будуємо, не беремо в них участи як герої, то ми їх komponуємо в мріях.

Про що мріє один із нас? Та про це, безперечно, можна написати цілу книгу. Книгу звичайно напівсатиричну, бо ви, мабуть, знаєте, що про мрії сказав Пушкін. Таку книгу можна написати навіть в авантурному пляні, бо кожний з нас ще змалку мріє про різні пригоди, в той час як ці пригоди трапляються з нами щодня, а ми їх не помічаємо.

Я знав одного такого чудака, що все своє життя мріяв про різноманітні пригоди та подорожі. Одного разу він купив собі телескоп, розмірами більший за його зріст, закохався в артистку і поїхав з нею та телескопом морем на пароплаві до Кавказу. І єдина пригода, що з ним трапилась, це те, що він повернувся назад без грошей, без телескопа і без коханки. І, нарешті, цю пригоду він сам вважав лише за щасливий випадок.

Що тепер?

ЗМІСТ

ДВЕРІ В ДЕНЬ. Роман	3
I. Двері в ніч	3
II. Передмова	11
III. Річ.	13
IV. Герой	15
V. Бюро трун.	20
VI. Дивовижна крадіжка	25
VII. Хто він такий	32
VIII. На вантажному потязі	42
IX. Розділ історичний	50
X. «Блакитні фйорди»	61
XI. Дія знову вертається на своє місце	71
XII. Розгром	79
XIII. Хатнє будівництво	86
XIV. Мандрівка	89
XV. Нове пристанище	100
XVI. Запізнілі приятелі	111

XVII. Полювання	122
XVIII. 650.000 к. с.	134
XIX. Єство речей	146
XX. Соняшний блиск	156
XXI. Кохання	170
XXII. Дивовижний похорон	173
XXIII. Двері в день	182
XXIV. Вперед	189
XXV. Екскаватор	216
МІС АДРІЄНА. Роман	226